

Mark van der Meer (l) en Bill Roller

Bill Roller: ‘Er is geen andere keuze dan politiek actief zijn.’

Samen met Philip Zimbardo, bekend van het Stanford Prison Experiment in de jaren zeventig, onderzocht Bill Roller hoe bewerkstelligd kan worden dat gewone mensen gezamenlijk heldendaden verrichten. Roller, destijds al Vietnam-dienstweigeraar, vindt het vanzelfsprekend dat groepspsychotherapeuten hun politieke standpunt kenbaar maken in de groep. Een gesprek in Noordwijk.

Door Mark van der Meer

Bill Roller is vakantie aan het vieren in Europa met zijn vrouw Vivian Nelson en zij bezoeken hun kleinzoon, die in Nederland werkt. Ze hebben samen jaren in eigen praktijk groepstherapie gegeven en ze hebben samen het boek *The art of co-therapy: How therapists work together* (1991) geschreven. Op een prachtige zomerse maandag pik ik ze op in hun hotel en neem ze mee naar Noordwijk voor een lunch aan het strand. Al voordat we in de auto zitten begint Roller te vertellen, als een echte opleider, over zijn onderzoek, zijn visie op onderzoek, groepen en de samenleving. Ze zijn beiden zeer nieuwsgierig naar mij en mijn werkzaamheden en vragen mij hierover honderduit. We spenderen een hele middag aan het strand en als we het interview afsluiten, buigt hij zich naar mij toe en zegt: ‘Wat we zojuist met elkaar hebben besproken zou geen enkel tijdschrift in de VS publiceren.’ Het is een leuke, inspirerende en politieke middag geworden.

Roller is oprichter en directeur van de Berkeley Group Therapy Education Foundation. Dat is een non-profitorganisatie gericht op het onderwijzen van groepstherapie en de ontwikkeling van onderwijsprogramma's voor opleidingen tot groepspsychotherapeut. Hij heeft meer dan veertig publicaties op zijn naam staan en is al 34 jaar groepspsycho-

therapeut. Roller is Life Fellow van de American Group Psychotherapy Association en was van 2006 tot 2012 voorzitter van de ethische commissie van de International Association for Group Psychotherapy and Group Processes.

Aanleiding voor het interview is zijn recente publicatie over het Berkeley Civic Courage and Heroism Experiment (2017) dat hij samen met Philip Zimbardo heeft gedaan.

*‘In mijn behandelingen
ben ik ook gericht op het
verbeteren van het
algemeen welbevinden’*

Zimbardo werd in de jaren zeventig wereldberoemd door het omstreden Stanford Prison Experiment. Waar Zimbardo's onderzoek toen ging over gewone mensen die slechte dingen doen, gaat het recente onderzoek over gewone mensen die gezamenlijk heldendaden verrichten en hoe dit te bewerkstelligen. De overtuiging hierbij is dat moed vanuit een sociale context komt en niet van de individueel opererende held. De vraag die voorafgaand aan het experiment werd gesteld, was welke groepsdynamiek bijdraagt aan vrede en gerechtigheidsorganisaties om geweldloze, moedige acties te ondernemen op basis van ethische overtuigingen. Daarbij gaat het vooral over de menselijke capaciteit om met elkaar te verbinden en om een taak te volbrengen die van ethisch significant belang is, zelfs als

iemand daarbij een persoonlijk risico loopt. Dit gedrag wordt The New Heroism genoemd.

Tijdens de lunch hebben we het over lol hebben in een therapiegroep, over ons persoonlijk leven en onze ontwikkeling, over culturele verschillen tussen de VS en Nederland, met name wat betreft de geestelijke gezondheidszorg. Terwijl we praten, zie ik een liefdevol stel. Regelmatig pakt hij de hand van zijn vrouw en checkt of alles goed met haar gaat. Hoewel de zorg voor zijn vrouw hardop uitgesproken wordt, krijg ik het idee dat zij hem steunt door haar aanwezigheid, misschien houdt ze hem zelfs wel in het gareel, enkel door naast hem te zitten. Meerdere malen in het gesprek zegt Roller hoe belangrijk een vrouw in het leven van een man kan zijn. Na de lunch, terwijl we al veel besproken hebben en ik hoop dat ik überhaupt nog vragen heb, start het echte interview.

Wat gaf u het idee voor het experiment en hoe ontwikkelde zich dat?

‘Ik kwam erachter dat het Stanford Prison Experiment nooit herzien was, of *peer-reviewed*, wat mij meteen achterdochtig maakte. Sociaal-psychologen en klinici praten niet met elkaar, wat raar is. Er is iets niet in de haak met dat experiment. De proefpersonen kregen geen instructies, maar wij groepspsychotherapeuten weten met onze kennis van groepsprocessen dat de procesleider altijd beïnvloedt, verbaal en non-verbaal, expliciet en impliciet. Zimbardo en ik concludeerden dat in het Stanford Prison Experiment de bewakers vanaf het begin impliciet werden aangestuurd om van de gevangenen de zondebok te maken. ‘Mijn contact met Phil Zimbardo startte in

2007 in Mexico. Ik berichtte hem midden in de nacht dat het experiment gereviewed was. 'It's about time', reageerde hij en dit was het begin van onze samenwerking en uitwisseling van ideeën. We zijn het erover eens dat klinici en sociaal- psychologen veel meer met elkaar moeten praten. De ideeën over sociocentrische verbinding en New Heroism gaan over mensen die samenwerken om een specifiek, gezamenlijk, ethische en moreel juist doel na te streven.

Door de keuze van je onderzoek en door je betrokkenheid bij symposia over martelen, en het interviewen van Daniel Ellsberg, zie ik een duidelijke politieke interesse terug in je CV en dit lijkt ook verbonden met het experiment.

'Het begon voor mij al bij de Anti-Vietnam War Movement, daar begon mijn politieke betrokkenheid. Ik ben niet in dienst gegaan en heb in ballingschap geleefd in Canada. Ik zag hoe mannen die zich wilden verzetten tegen de oorlog helemaal alleen stonden. Deze mannen hadden steun voor hun morele

keuze nodig. Iedereen wilde dat deze mannen naar die oorlog gingen, hun moeder, vriendinnen, vrienden. Dan heb je de cohesie en de steun van een groep nodig om toch tegen je eigen land in te gaan.

'In die tijd waren Davis Harris en Daniel Ellsberg belangrijk voor mij. Harris, een journalist en anti-oorlogsactivist in de jaren zestig, werd uiteindelijk gevangen genomen vanwege zijn dienstweigering en verzet. Ellsberg is een voormalig defensieanalist die verantwoordelijk was voor de Pentagon Papers begin jaren zeventig: een geheim rapport waarin stond beschreven hoe het volk, maar ook het congres van de VS, was voorgelogen over de Amerikaanse inmenging in de Vietnamoorlog. Dat rapport is door Ellsberg naar buiten gebracht. Dit jaar heb ik Ellsberg geïnterviewd over diens boek *The Doomsday Machine: Confessions of a nuclear war planner*. Beide mannen hebben offers gebracht voor een groter doel en hebben mij zeer geïnspireerd. Het interview is volledig te bekijken op <https://berkeleygrouptherapyinstitute.com/ellsberg/>.'

Het Berkeley Civic Courage and Heroism Experiment demonstreert een methodiek om een groep een geweldloze en heldhaftige actie te laten ondernemen; een manier om te leren tot actie over te gaan, waar de meesten passief blijven. Er is hierbij gebruikgemaakt van zowel sociaalpsychologische methoden en concepten als groepspsychotherapeutische theorieën. Acht deelnemers participeerden in 10,5 uur groepsinteracties die spontaan waren en zonder script. Deze interacties waren verdeeld over twee dagen en tussen deze dagen zat twee weken. De groep werd uitgedaagd om gezamenlijk een geweldloos en moedig project op te zetten. Ze kozen ervoor om een project te ontwikkelen om gezinnen te helpen die onder jeugdzorg (Child Protective Services) vielen. Binnen twee weken had de groep een uitvoerig programma opgezet voor ouders om ze te helpen zich aan te passen aan de eisen van jeugdzorg. Verschillend van het Stanford Prison Experiment was dat de deelnemers actief geïnstrueerd werden om de zogenoemde Zondebok Leider niet af te wijzen of aan te vallen.

Deze rol ontstaat in elke groep als onderdeel van de groepsontwikkeling en kan de negatieve projecties van de groepsleden bevatten. Het kan gebeuren dat deze persoon wordt aangevallen of afgewezen, wat *agressive scapegoating* wordt genoemd (Beck, 1997). Door het proces van deze groep te begeleiden en door de instructie wat betreft de zondebok, was de groep in staat om een taak te volbrengen die een ethische significantie had, een hoge ontwikkelingsgraad had wat betreft groepsontwikkeling (coöperatieve werkfase) en waarbij wederzijdse validatie en waardering tussen de groepsleden ontstond.

Via de website van het instituut (berkeleygrouptherapyinstitute.com/group-dynamics-and-the-new-heroism/) zijn dvd's te bestellen: een twee uur durende samenvatting van de groepsinteracties, maar ook een zes uur durend verslag van de volledige sessies.

Op de website is ook het volledige artikel te downloaden.

Het experiment baseerde zich onder ander op de theorie van Kurt Lewin (1951) over actieonderzoek (action research), waarbij de onderzoeker actief mensen helpt hun gedrag te veranderen naar democratische waarden en leiderschap. Verder werd gebruikgemaakt van het werk van Yvonne Agazarian (1992) over subgroepen en het werk van Ariadne Beck (1997) over de verschillende leiderschapsrollen in een taakgroep.

Vindt u dat wij als (groeps)psychotherapeuten politiek actief moeten zijn en ons daarover moeten uitspreken, ook in de groep?

'Hoe kunnen we dat niet zijn? Defensie is de grootste opleider van klinisch psychologen in de VS, vooral door opleidingsplaatsen in ziekenhuizen voor oorlogsveteranen. Waar het volgens mij om gaat is dit: wat te doen met dit enorme defensiebudget, dat gebruikt zou kunnen worden voor de geestelijke en soma-

'Sociaal-psychologen en klinici praten niet met elkaar, wat raar is'

tische gezondheidszorg? Maar nee, we besteden een biljoen dollar aan nucleaire wapens in de komende tien jaar. Een biljoen dollar! Moeten mijn patiënten mijn positie hierin weten? Ja! Moet ik in elke groepssessie hierover praten? Nee. Het is mijn ethische verant-

woordelijkheid dat patiënten dit weten. In mijn behandelingen ben ik niet alleen gericht op het behandelen van ziektes, maar ook op het verbeteren van het algemeen welbevinden.

'Ik zal je nog een voorbeeld geven om te onderbouwen dat wij geen keuze hebben: de betrokkenheid van de American Psychological Association (APA) bij martelpraktijken in de VS. Vastgesteld is dat psychologen, namens de APA, betrokken zijn geweest bij het goedkeuren van ondervragingstechnieken van de CIA, terwijl er sprake was van een collusie tussen psychologen en ambtenaren van het ministerie van Defensie. In 2015 heeft de APA een officiële spijtbetuiging naar buiten gebracht nadat het bovenstaande door officieel onderzoek werd vastgesteld. Zelf ben ik meerdere malen aanwezig geweest als spreker bij symposia over recht en martelen. Nog steeds kan niemand hardop zeggen dat er sprake is van martelen door de Amerikaanse overheid, terwijl evident is dat het gebeurt.'

Je wilt dat klinici en sociaal psychologen meer met elkaar gaan praten, je wilt de samenleving veranderen door middel van sociocentrische verbinding en New Heroism, maar hoe starten wij daarmee?

'Door te beginnen in onze eigen praktijk, in onze eigen groepen, door ethische zaken niet te vermijden. We geven ons burgerschap toch niet op als we groepspsychotherapeut worden? Ik respecteer het dat therapeuten hun politieke overtuigingen buiten de groep houden, maar dat is mij nog nooit gelukt. Ik voel mij niet zo gesplitst. We hebben een rol om te inspireren en mensen hun eigen leiderschapsrollen te laten ontdekken.'

Inspiratie

De dagen na het interview ben ik veel bezig geweest met de thema's die ik met Roller heb besproken. Ik was mij er niet van bewust in hoeverre ik mij politiek uitspreek

in de groep en ik weet nog steeds niet goed hoe ik dit wil doen. Vaak komt de maatschappij de groep binnen doordat deze door

'We geven ons burgerschap toch niet op als we groepspsychotherapeut worden?'

groepsleden wordt afgeschilderd als een zeer onbetrouwbare en gevaarlijke samenleving waar het aan begrip en empathie ontbreekt. Deze zienswijze heb ik zelf niet, zijn dit dan de momenten dat ik mij kan en moet uitspreken?

Het was een inspirerende dag voor mij persoonlijk. Ik voelde mij wederom gesterkt in de overtuiging dat het belangrijk is om plezier en lol te hebben in de groep, juist met

Vivian Nelson en Bill Roller. Het echtpaar gaf samen jarenlang groepstherapie.

de jongvolwassenen waar ik mee werk. Ook ben ik mij meer bewust van de zondebok in de groep. Ik had er altijd wat angst voor. Als er sprake is van een zondebok, dan is het de taak van de groepspsychotherapeut om in ieder geval waakzaam te zijn en om te voorkomen dat er destructief gehandeld gaat worden in de groep. Door de zienswijze van Roller zie ik de zondebok als altijd aanwezig en noodzakelijk voor het groepsproces. Ik vraag mij nu in ieder geval telkens af wie de zondebok is en welk groepslid het sterkst voelt dat deze persoon de groep uit zou moeten.

Ten slotte was ik persoonlijk geraakt door de warme en steunende verbinding die ik zag tussen dit paar, des te meer omdat ik een week voorafgaand aan het interview getrouwd ben. In hun zag ik wat ikzelf met mijn vrouw nog steeds hoop te hebben over 25 jaar. Niet enkel de steun en begrip van je partner in het doen van het werk als therapeut, maar bovenal het ervaren van deze verbinding.

**Mark van der Meer werkt als klinisch psycholoog bij het Zaans Medisch Centrum te Zaandam.
Reageren: meer.mark@zaansmc.nl**

Literatuur

Agazarian, Y.M. (1992). Contemporary theories of group psychotherapy: A systems approach to the group-as-a-whole. *International Journal of Group Psychotherapy*, 42, 177-203.

APA: <http://www.apa.org/news/press/releases/2015/07/independent-review-release.aspx>. Independent review cites collusion among APA individuals and defense department officials in policy on interrogation techniques. APA apologizes for 'deeply disturbing' findings and organizational failures.

Beck, A.P. (1997). Emergent leadership roles. In Roller, B. (ed.) *The promise of group therapy: How to build a vigorous and organizational base for group therapy in managed behavioral healthcare*, pp. 166-184. San Francisco: Jossey-Bass.

Ellsberg, D. (2017). *The Doomsday Machine: Confessions of a nuclear war planner*. New York: Bloomsbury.

Haney, C., Banks, C. & Zimbardo, P.G. (1973). *Interpersonal dynamics in a simulated prison*. *International Journal of Criminology and Penology*, 1, 69-97.

Lewin, K. (1951). *Field theory in social science*. New York: Harper & Row.
The Pentagon Papers. 1971 Year in Review. UPI. 1971. Retrieved 2010-07-02.

Roller, B. & Nelson, V. (1991). *The art of co-therapy: How therapists work together*. New York: Guilford Press.

Roller, B. & Zimbardo, P. (2017). The Berkeley Civic Courage and Heroism Experiment: The group dynamics of individuals acting in concert to advance ethical goals in the public interest, *International Journal of Group Psychotherapy*, 67(3), 433-447.
